שהימים הראשונים היו טובים מאלה. ולכך יש לשמוע לראשונים יותר מן המחזירים על תחזיר לך למלך שופט שהיה בימיו:

הדרן עלך אם אינן מכירין

ראוהו ב"ד בלבד. פי' ג"ד של כ"ג ולכך פירש בקונטרס להיכן שהוא דלמי לא היה להם שהות להקדים: **אימת** הוי חק בגמר דין. דלמא קרא דכי חק לענין לשם שנה דרשינן ליה בפ' קמא (לד ב:) והוא הדין כהל תדשים: **לא תהא שמיעה גדולה מראייה.** פירש בקונטרס דלמא גבי עדות החדש לא כתיב עדות אלא כזה לשם ובקדש ובשנש לחק דלמילו בדיני נפשות ממרינן הכי בפרק המובל (ב"ק לד ב: ושם) שם לראוהו ביום: **בגון שראוהו בלילה.** דאין יכולין לקדש על פי ראייה בלילה ד"כ היינו לראייה בלילה מקום קבלת עדות ואין קבלת עדות אלא ביום לפילו בדיני ממונות כדאמרינן לעיל דקרי חקירת עדות כתחילת דין: **עד דאיבא אהרן בהדך.** ואין דיין אלא דין אלוקי מוסיפין עליהן עוד אחד וסוגיא דהכא כשמלן דאמר בשמעתא קמייתא דסנהדרין (דף ג.) דבר תורה אד נמי כשר לכתיב בלדק תשפוט מדאילטריך ליה הכא עד דאיכא אהרן בהדך למלמד דבעי מדאוריימא שלשה מומחין וכדי שלא תעמוד אלא שופט אחד שהוא כדין ואחד מן הלוים:

ואומר. בספר תהלים משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו קורלים אל ה' והוא יענם הרי שבקל הכתוב שמואל עם משה ואהרן וכלתובים[ע] הרלשונים כתוב[ב] ירובעל בדן ויפתח עם משה ואהרן ושמואל שלשה קלים עם שלשה ממוחים: **הא אין לך לילך כו'.** הרי לימדך הכתוב כאן שאין לך לבקש אלא שופט שהיה בימיך: **אל תאמר מה היה שהימים הרלשונים היו טובים מאלה.** כי לא מחכמה שאלה על זה לפי שהדורות היו טובים ולדיקים מן המחזירים לפיכך היו הימים הרלשונים טובים מאלה שאי אפשר שיהו המחזירים כרלשונים:

הדרן עלך אם אינן מכירין

ראוהו בית דין וכל ישראל ונתקו העדים. מפרש בגמרא מי אמי נתקו העדים: **לראוהו בית דין בלבד.** שאין מי שיעיד אלא הם ולאו אורחא קאי הם שהיה שהות לקדש: **יעמדו שנים ויעידו בפניהם.** ואע"פ שכולן לראוהו וכגמרא פריך לא תהא שמיעה גדולה מראייה: **ויעידו בפניהם.** הנשים: **שאין היחיד נאמן.** לומר מקודם בפני עלמו לכך לריך להזהיר מתדיירין אלו: **גמ' למה לי למיתני כל ישראל.** הרי לראוהו בית דין: **ליפרסמה ליה מילתא.** דביום שלשים נראה לקדש: **נתקו העדים למה לי.** תקירתן מתרי שהכל לאו: **למה לי למתניי נתקיה כלל.** כיון דאמטועינן דכי לאוהו בית דין וכל ישראל אפילו הכי מעברין ליה כל שכן נתקו העדים: **מלקא דעתך אמינא.** הייכא לתיכא תקירת עדים ביום תו לא ניעבור אלא יגמרו הדבר בלילה ויקדשוהו ביום שנשים לענין תיקון המועדות: **משפט.** היינו תחילת דין: **כי תק הוא.** בקידוש החדש דרשינן ליה בפ' קמא (לד ב:): **משפט ביום.** נפקא לן בסנהדרין (לד ב:) מוהיה ביום הנחילו אל בניו[ג] ביום אתה מפיל נחלות כו': **ואמאי.** יעמדו שנים ויעידו הלא לאוהו כולן יקדשוהו ברלייתם אלא מאי לא תהא שמיעה גדולה מראייה ואמאי לריכין וכו'. ג) דלכאורה מלמע דפשימא הוא דאין נאמן אד"ג כו'.

ואומר[1] משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו שקל הכתוב שלשה קלי עולם כשלשה חמורי עולם, לומר לך ירובעל בדורו כמשה בדורו בדן בדורו כאהרן בדורו יפתח בדורו כשמואל בדורו, ללמדך שאפילו קל שבקלין ונתמנה פרנס על הלבור הרי הוא כאביר שבאבירים ס) ואומר[2] ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל הדיין שלא היה בימיו אהא אין לך לילך אלא אצל שופט שבימיו ואומר[3] אל תאמר מה היה שהימים הראשונים היו טובים מאלה: נטל מקלו ומעותיו בידו: תנו רבנן כיון שראה אותו עמד מכסאו ונשקו על ראשו אמר לו שלום עליך רבי ותלמידי רבי שלמדתני תורה ברבים ותלמידי שאני גוזר עליך גזירה ואתה מקיימה כתלמיד אשרי הדור שהגדולים נשמעים לקטנים קל וחומר קטנים לגדולים קל וחומר חיובא הוא אלא מתוך שהגדולים נשמעים לקטנים נושאין קטנים קל וחומר בעלמן:

הדרן עליך אם אינן מכירין

ג) **ראוהו** בית דין וכל ישראל נתקרו העדים ולא הספיקו לומר מקודש עד שחשיכה הרי זה מעובר ראוהו ב"ד בלבד יעמדו שנים ויעידו בפניהם ויאמרו מקודש מקודש ג) ראוהו שלשה והן בית דין יעמדו השנים ויושיבו מחבריהם אצל היחיד ויעידו בפניהם ויאמרו מקודש מקודש שאין היחיד נאמן על ידי עלמו: **גמ'** למה לי למיתנא ראוהו בית דין וכל ישראל ואראוהו בית דין וכל ישראל איפרסמא לה ולא ליעברוה קמ"ל וכיון דתנא היה ראוהו ב"ד וכל ישראל נתקרו העדים למה לי ה"ק א"נ נתקרו העדים ולא הספיקו לומר מקודש עד שחשיכה הרי זה מעובר למה לי למיתנייה חקירת העדים כלל איצטריך סד"א תיהוי חקירת עדים כתחילת דין ומקודש מקודש כגמר דין ולקדשי בלילא מידי דהוה אדיני ממונות דתנן ד)דיני ממונות דנין ביום וגומרין בלילה הבא נמי מקדשין בלילא קמ"ל ואימא הכי נמי אמר קרא [4]כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב אימת הוי חק בגמר דין וקא קרי ליה רחמנא משפט ס)מה משפט ביום אף הכא נמי ביום: ה)ראוהו בית דין יעמדו שנים ויעידו בפניהם: ואמאי לא תהא שמיעה גדולה מראייה א"ר זירא [ו]כגון שראוהו בלילה: ראוהו שלשה והן בית דין יעמדו שנים ויושיבו מחבריהם אצל היחיד: אמאי הכא נמי נימא לא תהא שמיעה גדולה מראייה וכי תימא ה"נ כגון שראוהו בלילה היינו הך סיפא איצטריכא ליה דאין היחיד נאמן על ידי עלמו דסלקא דעתך אמינא הואיל ו)(ותנן) [ז]דיני ממונות בשלשה ואם היה מומחה ט)לרבים דן אפילו ביחיד הכא נמי ניקדשיה ביחידי ח)קמ"ל ואימא הכא נמי אין לך מומחה לרבים בישראל יותר ממשה רבינו וקאמר ליה הקב"ה עד דאיכא אהרן בהדך דכתיב [5]ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר החדש הזה לכם למימרא דעד נעשה דיין לימא מתני' דלא כר"ע דתניא י)סנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש מקצתן

לפיכך צריכין להעיד בפניהם. **פיר' שאין היחיד נאמן על ידי עלמו,** (אין נאמן 3) דמלתא דשייך ביה) ס"ד אמינא הואיל ותנן דיני ממונות בשלשה ואם היה מומחה לרבים דן אפי' ביחידי, הכא נמי אי איכא יחיד מומחה ליקדשוה ביחידי, קמ"ל ויושיבוהו מחבריהן אצל היחיד, שאין בישראל מומחה לרבים כמשה רבינו, וכתיב ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר החדש הזה לכם ראש חדשים, כלומר לא תקדש החדש עד דאיכא אהרן בהדך. שמעינן מהתניתין דקתני ראוהו בית דין בלבד יעמדו שנים ויעידו לפניהם כול', עד נעשה דיין, לימא מתניתין דלא כר' עקיבא דתניא סנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש.

ע) [תהלים צט ו יעֲנֵם: ב) [דברי הי"ה ב ה ג ד ה ו ז ח ט י יא יב יג יד טו טז יז יח יט כ כא כב כג כד כה כו כז כח כט ל לא לב לג לד לה לו לז לח לט מ מא מב מג מד מה מו מז מח מט נ נא נב נג נד נה נו נז נח נט ס סא סב סג סד סה סו סז סח סט ע עא עב עג עד עה עו עז עח עט פ פא פב פג פד פה פו פז פח פט צ צא צב צג צד צה צו צז צח צט ק קא קב קג קד קה קו קז קח קט ר רא רב רג רד רה רו רז רח רט ש שא שב שג שד שה שו שז שח שט ת תא תב תג תד תה תו תז תח תט]:

א ומ"ר פ"ג מהלכות ממרים הל' ז]:

א ב מיי' פ"ג מהלכות קידוש החדש הלכה ח:

ב ג מיי' פ"ג מהלכות סנהדרין הלכה ד ופי"ל הלכה ט טוש"ע ח"מ סי' ה סעיף ב:

ג ד מיי' פ"ג מהלכות קידוש החדש הלכה ח:

ד ה ו מיי' שם הלכה ט:

ה ז מיי' פ"ג מהלכות סנהדרין הלכה י [ולכ' י"ל] סמע עעין לז טור ש"ע ח"מ סי' ג סעיף ג ב:

ו ח מיי' פ"ג מהלכות קידוש החדש הלכה ח:

רבינו חננאל

שקל הכתוב שלשה קלי עולם שלשה חמורי עולם, לומר לך ירובעל שהוא גדעון בדורו, כשמה בדורו, בדן בדורו כאהרן בדורו, יפתח בדורו כשמואל בדורו, ללמדך שאפי' קל שבקלים ונתמנה פרנס, הרי הוא כגדול שבאבירים. וכתיב ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט וגו', וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל שופט שלא היה בימיו, הא אין לך לילך [אלא] אצל שופט שבימיך, נטל מקלו ומעותיו והלך ליבנה אצל רבן גמליאל ביום שחל יום הכפורים להיות בחשבונו. ירושלמי: ראש בית דין אומר מקודש, ומוקים לה [ר'] שמעון בן יוחי מאי מקודש מקויים. תני לעיבור שנה מתחילין מן הצד, וכבר נכנס ר' יוחנן והוא היה הקטן שבהן, אמרו לו אמור הרי השנה המקודשת בעיבור. אמר ר' יוחנן ראה לשון שלימדנו בן הנפח, אילו אמר בעיבור הייתי אומר אילו י"א ימים שהחמה יתירה אמר, אית גבי חדא, כד מנוניה אמר, אית גבי תרתי, כד על לעיבורה אמר, אית גבי תלת. אמר ר' שמלאי טעמא דר' [יוחנן] בן נורי דאמר עדי שקר הן, כלומר סבר כיון שנראתה שחרית במזרח וערבית במערב, המולד בחצי היום, וכל חדש שנולד לו [קודם שש] שעות אין כח בעין לראות הישן, ותני כן נראה [ישן] בשחרית, לא נראה החדש בין הערבים, נראה החדש בין הערבים לא נראה הישן שחרית. **ורבן גמליאל** אומר מסורת בידי מאבותיי פעמים בא בארוכה, פעמים בא בקצרה. מי שילח למי. ואסיקנא רבן גמליאל שלח לר' יהושע על ידי ר' עקיבא. אמר ר' יוסי יודעין היו שאילו קידשו בלא עדים שהוא מקודש, ומה בא להעיד, אלא אם קידשוהו ואח"כ נמצאו העדים זוממין שהוא מקודש.

הדרן עלך אם אינן מכירין

ראוהו בית דין וכל ישראל בולי. ואע"פ שנתפרסמה הלבנה לכל, או נחקרו העדים, ולא הספיקו בית דין לקדשו עד שחשיכה, הרי זה מעובר. ואוקימנא איצטריך ס"ד אמינא תהוי חקירת עדים כתחלת דין וקידוש החודש גמר דין

מוסף רש"י

יפתח בדורו כשמואל בדורו. לריך לתמה לגמוא כו כצוד (דברים יט יז).

הדרן עלך אם אינן מכירין

ראוהו שלשה. בעדות המדש קא, **והן בית דין.** מסנהדרין המקדשין את המדש, **יעמדו השנים.** להיות עדים, **שאין היחיד נאמן.** לקדש המדש בימדי (כתובות כא:). **דנין ביום.** משא ומתן של דין, וגומרין **בלילה.** אם ללו (סנהדרין לב.). **כי חק לישראל הוא.** כלומר חק שיקדשו עושין באותו מן, **קידוש החדש,** הרי הוא כמשפט, ומשפט ביום דכתיב ביום המילו את בניו (סנהדרין יא:). **דן אפילו ביחיד.** לכתיב (ויקרא יט) בלדק תשפוט (סנהדרין ה.).

תורה אור השלם

1. משֶׁה וְאַהֲרֹן בְּכֹהֲנָיו וּשְׁמוּאֵל בְּקֹרְאֵי שְׁמוֹ קֹרְאִים אֶל יְיָ וְהוּא יַעֲנֵם: תהלים צט ו
2. וּבָאתָ אֶל הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֶל הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם וְדָרַשְׁתָּ וְהִגִּידוּ לְךָ אֵת דְּבַר הַמִּשְׁפָּט: דברים יז ט
3. אַל תֹּאמַר מָה הָיָה שֶׁהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים הָיוּ טוֹבִים מֵאֵלֶּה כִּי לֹא מֵחָכְמָה שָׁאֵלְתָּ עַל זֶה: קהלת ז י
4. כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא מִשְׁפָּט לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: תהלים פא ה
5. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: שמות יב א

רבינו חננאל (המשך)

ולקדשוה בלילה, כדתנן דיני ממונות דנין ביום וגומרים בלילה, קמ"ל דלא, שנאמר תקנו בחדש שופר וגו' כי חוק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב, חק תקיעת שופר וכי היום מקרא קדש אימת הוי, בגמר דין, וקא קרי ליה משפט. כלומר עיקר המשפט בקידושו, ומשפט לא הוי אלא ביום. ראוהו **בית דין.** ו) ואמאי צריכין להעיד בפניהם. אמר ר' דירא שראוהו בלילה, שלא יתכן להן לקדשו בלילה

ס) קדושין סו: ע"ש סנהדרין כח:, ב) נעיל כד:, ג) כתובות כג:, ד) סנהדרין נב:, ה) [מגילה כג. סנהדרין יג:], ו) [ל"ל ותניא], ז) סנהדרין ה:, ח) ב"ק נ:, ט) נסיפ"ק: וכנגיאים, י) [ע"ש יב], כ) [דברים כח],